

Uruši - japonský přírodní lak

Tradiční lak *uruši* – míza ze škumpy lakodárné - je v jihovýchodní Asii využíván již několik tisíc let nejen na povrchovou úpravu dřeva, ale i jiných materiálů a před vynálezem tuše se jím dokonce v Číně psalo na bambusová prkénka. Vzhledem k tomu, že musí chránit strom před průnikem škodlivých hub a jiných destruktivních činitelů ve velice vlhkém a teplém prostředí, má silné baktericidní účinky, které jsou vítané obzvláště na tradičním i moderním dřevěném nádobí. Lak je i velice odolný po stránce chemické, takže se jím vymazávaly dřevěné sudy s bojovými látkami za druhé světové války. I způsob tvrdnutí je specifický a dokonale přizpůsobený prostředí, ve kterém vzniká. Nejedná se totiž o schnutí ve smyslu odpařování vody, vzdušná vlhkost je naopak využívána jako zdroj kyslíku, který aktivuje enzym lakázu a ta teprve způsobuje polymeraci oleje urušiol. Proto *uruši* v suchu neztvrdne. V polymerické struktuře jsou uzavírány molekuly vody, které způsobují příjemný, na pohled vlhký lesk lakovaných výrobků a jejich postupné uvolňování na vystavených nerezových kelímcích způsobuje stále pevnější přilnutí lakové vrstvy. Historicky se uruši nanášela na kov hlavně v případě povrchové úpravy součástí zbrojí. Na železné destičky, ze kterých jsou japonská brnění složena se ale uruši připekávala ve výhni. Tak se dosáhlo chemického propojení lakové vrstvy s podkladem a vytvořila se nejen antikoroziční vrstva, ale i velice efektní povrch.

Lakové umění vzniklo s největší pravděpodobností na území Číny, ale rychle se rozšířilo do všech oblastí, kde se strom, který mizu poskytuje, přirozeně vyskytuje. Zpracování se samozřejmě liší v závislosti na tradici toho kterého národa. Například zatímco v Číně převažuje zdobení tlustých mnohonásobných vrstev rytím, v Japonsku se dává přednost rovnému povrchu, který se doplňuje akcentem v podobě zlatých či stříbrných detailů. Ve Vietnamu zase v současné době převládá výroba vybrušovaných obrazů. Japonské výrobky ovšem jsou a byly považovány za vrchol lakového umění a stejně jako se porcelán označoval China, lakové výrobky byly v Evropě v minulosti nazývány Japon.

Vystavené kalíšky jsou z dílny pokračovatele dlouhého lakařského rodu Toba z prefektury Šizuoka. Dědeček Toby Toshiyukiho, který tyto kalíšky navrhl a vyrobil, vynalezl na počátku 20. století techniku úpravy povrchové vrstvy, která je aplikována i zde. Jmenuje se KongóIšime-nuri a její osobitá struktura je vytvořena zalakovanými zrníčky písku z místní řeky Abe-kawa. Takto vzniklá struktura je velice odolná, což je jedna z předností, kterými výrobky z dílny Toba vynikají nad současnou produkci mnohých jiných dílen. Od doby, kdy nad výrobou lakových výrobků používaných v běžném životě převládala výroba předmětů ozdobných, kvalita základových vrstev se snižuje a mnohé moderní výrobky již ani v běžném životě použít nelze. Umělecká hodnota začala převažovat nad hodnotou užitnou, což je přístup, který byl do japonských uměleckých řemesel importován poměrně nedávno a způsobuje postupný úpadek tradičních japonských řemesel, která jsou na užitnosti založena.

Václav Kučera